

૨૭૬૫

NOTE OF GEOGRAPHY

ભૂગોળની નોટ

દોહરો.

ભૂગોળ ચારે ખંડની, દ્વીપ સાથે વર્ણન;
ભાવ રાખી વાંચી ગયે, પ્રવૃત્તિ તારો મન.

કેન્ડી અને મરાઠી ભૂગોળની નોટ લિપરથી.
ગુજરાતી ચોથા, પાંચમા, છઠ્ઠા તથા ઇંગ્રેજી
પેહેલા અને બીજા ધોરણને સાડ.

તૈયાર કરનાર.

મણિલાલ નરસિંહદાસ દેસાઈ વડોદરા.

નડીઆદ

સત્યસાગર પ્રેસ.

સન ૧૮૮૬

કોમિત ૩૦-૧-૩

૨૮૬૫

NOTE OF GEOGRAPHY

ભૂગોળની નોટ

દોહરો.

ભૂગોળ સારે જાંડની. દ્વીપ સાથે વણન;
ભાવ રાખી વાચી ગયે. પ્રકૃતિ તથા મન.

કેન્ડી અને મરાઠો ભૂગોળની નોટ ઊપરથી.
ગુજરાતી થોયા, પાંચમા, છટ્ટા તથા ઇંગ્લેન્ડ
પેલેલા અને બીજા ધોરણને સાર.

તૈયાર કરનાર.

મણિલાલ નરસિંહદાસ દેશાધ વડોદરા.

નડીઆદ

સત્યસાગર પ્રેસ.

સન ૧૯૮૬

કીંમત રૂ. ૩૦-૧-૩

આ પુસ્તક સંબંધી સર્વે હક અંચકારે પોતાએ સ્વાધીન
રાખેલા છે.

૨૯૬૫

ભૂગોળની નોટ.

હિંદુસ્તાન.

સીમા.

ઉત્તરે હિંદુકુશ, કારાકોરમ, ને હિમાલય; પશ્ચિમે હાલા ને સુલેમાન; પૂર્વે આરાકાન દેશના હુંગર, ને પ્રહરદેશ; અગ્નિકોણમાં બંગાળાનો ઉપસાગર; મૈત્રલ્યમાં હિંદીમહાસાગર.

સ્વભાવિક વિભાગ.

૧ હિમાલયનો ઉત્તરનો પ્રદેશ.	૪ મધ્ય હિંદુસ્તાનનો ને
૨ સિંધુ નદીના કાંઠાનો પ્રદેશ.	૫ થોડો રજપૂતાનાનો જાં-
૩ મોટા મેદાનનો પ્રદેશ (રે- તીનું રણ.)	૬ પ્રદેશ.
	૭ ગંગા કાંઠાનો પ્રદેશ.
	૮ બ્રહ્મપુત્રના કાંઠાનો પ્રદેશ.

દક્ષિણ હિંદુસ્તાન.

૧ નર્મદા કાંઠાનો પ્રદેશ.	૩ પૂર્વ કાંઠાનો નીચાણનો પ્રદેશ.
૨ શુદ્ધ દક્ષિણ.	૪ પશ્ચિમ કાંઠાના નીચાણનો પ્રદેશ.

રાજ્યના વિભાગ.

૧ મુંબાઈ ઈલાકા.	૨ મદ્રાસ ઈલાકા.

(૪)

- ૩ મહેસુર ને ફૂર્ગપ્રાંત. ૯ વાવ્યખૂણાના પ્રાંત.
 ૪ હૈદરાગાદ ને વરાડ. ૧૦ અયોધ્યા પ્રાંત.
 ૫ મધ્ય પ્રાંત. ૧૧ બંગાળા ઇલાકા.
 ૬ મધ્યહિંદુસ્થાનનાં સંસ્થાન. ૧૨ આસામ પ્રાંત.
 ૭ રજપૂતાના. ૧૩ નેપાલ. ભુતાન, વગેરે
 ૮ પંજાબ ઇલાકા. હુંગરી સંસ્થાન.
 ૧૪ ફ્રેન્ચનેપોર્ટુગીઝનાં સંસ્થાન

દેશી રાજ્યો.

મુંબઈ ઇલાકા.

બૈરપુર, કચ્છ, પાલનપુર, મહીકાંઠા, રેવાકાંઠા, કાઠિયાવાડ
 વડોદરા, જવહાર, પેંદ, સાવંતવાડી, અકલકોટ, જંજીરા, કોલાપુર.

મદ્રાસ ઇલાકામાં.

ત્રાવણકોર, કોચી, મહેસુર, ફૂર્ગ.

મધ્ય હિંદુસ્થાનમાં.

ગ્વાલિયર, ઈંદોર, બોપાલ, દેવાસ, ધાર, રતલામ,
 ઝોતમવાડા, જાવરા, અલીરાજપુર, પન્ના, રેવા, તેહરી,
 આગરોડ, છત્તરપુર.

રજપૂતાનામાં.

મેવાડ, મારવાડ, કેરવહલી, કિસનગડ. વાંસવાડા, પ્ર-
 તાપગડ, જયપુર, બુંદી, વિકાનેર, કોટા, જેસલમીર, અલ-
 વાર, શિરોઈ, હુંગરપુર, જાલાવાડ, ભરતપુર, ધોળપુર, ટોંક.

(૫)

પંજાબ ઇલાકામાં

કાશ્મીર, બાવલપુર, પતિયાળા, જિંદ, નભા, કપરથલા.

વાવ્યપુણના પ્રાંતોમાં.

રામપુર.

બંગાળા ઇલાકામાં.

સિક્રિમ, કુચિલ્હાર.

રાહરો.

મુંબાઈ ઇલાકામાં.

શિકારપુર, સકકર, હૈદ્રાબાદ, કરાંચી, ઠઠા, સૂરત, બ-
રચ, ખેડા, અમદાવાદ; મુંબાઈ, પુના, માસવડ, સતારા,
સોલાપુર, અહમદનગર, નાસિક, થાણા, કલ્યાણ, માલવણ,
ધુળીઆ, માલેગામ, ચેંવલે, પંઠરપુર, રત્નાગિરી, રાણપુર,
વેંગુરલે, ખેલગામ, ધારવાડ, વિજનપુર, કારવાડ.

મદ્રાસ ઇલાકામાં.

મદ્રાસ, ચંકાટ, ચિતુર, વેલોર, તંજાવર, ત્રિચિનોપલ્લી,
મદુરા, ટિનવેલી, ત્રિચોર, કોઇમતુર, બલ્સારી, રાયસુર, કાર્ણમ,
મછલીપટણ, રાજમહાંદ્રિ, વિશાખાપટણ; વિજયનગર,

મ્હેસુર પ્રાંતમાં.

મ્હેસુર, શ્રીરંગપટણ, બાંગલોર, ચિત્રદુર્ગ, ખેદતુર, હરિહર.

કુંગ પ્રાંતમાં.

વિરાજેન્દ્રપેઠ, મરકારા.

હિંદ્રાબાદ પ્રાંતમાં.

હિંદ્રાબાદ, સિકંદ્રાબાદ, બીડ, વેરોળ, ઔરંગાબાદ, દો-
સ્તાબાદ, પેડચુ, ઝાલના, બેદર, વરચુળ, ગોવળકાંડા, કલખુર્ગા.

વરાડ પ્રાંતમાં.

આંકાલા, ભિમરાવતી, ઇલીચપુર, ખાનગામ, બાસીમ,
બુલદાણા, કારંબ, શેગામ, બાળાપુર,

મધ્ય પ્રાંતમાં.

નાગપુર, સોલાગપુર, મંડળા, આંદા, સાગર, બૈનુલ, વર્ધા
હુસંગાબાદ, છિંદવાડા. હિંગણુધાટ, બહાણુપુર, નરસિંગપુર,
કામઠી, આસિરગડ, રાયપુર, જબલપુર, સિવણી, સંબલપુર.

મધ્ય હિંદુસ્થાનનાં સંસ્થાનમાં.

ગ્વાલીઅર, દેવાસ, બિજ્જન, ઇંદોર, ધાર, મહુ, નિ-
મચ, ભોપાળ, રતલામ, મુરાર.

રજપૂતાનામાં.

જાદેપુર, જોધપુર, જયપુર, વિકાનેર, અજમેર, ચિતુર,
અરતપુર, શિરોષ, રતનગડ, નસિરાબાદ, ધોલપુર, કેરવલ્લી.

પંજાબ ઈલાકામાં.

લાહોર, અમૃતસર, મુલતાન, મિયનકોટ, ટેરાગાજી-
ખાન, પેશાવર, અટક, રાવલપિંડી, જમુ, ઝાલંદર, લુધી-
યાણા, ફિરોજપુર, અંબાલા, સિમલા, દિલ્હી.

(૭)

વાઘ્ય પ્રાંતમાં.

અલ્હાબાદ, ખનારસ, મિરજાપુર, કનોજ, કાનપુર,
હતાવા, આમા, મથુરા, કાલ્પી, ગીરત.

અયોધ્યા પ્રાંતમાં.

લખનૌ, અયોધ્યા, ફૈજાબાદ.

બંગાળા ઇલાકામાં.

કલકત્તા, હુગલી, મિદનાપુર, બર્દ્વાન, મુર્શીદાબાદ,
ડાકા, રાજમહાલ, પુરણા, મોંગીર, રામપુર, પટણા, ગયા
બરાકપુર, કટક, બગનાથ.

આસામ પ્રાંતમાં.

ગૌહાટી, બિશનાથ.

સ્વતંત્ર સંસ્થાન.

ખટમાંડુ, તાસિતુદન.

ફ્રેન્ચનાં સંસ્થાન.

ચંદ્રનગર, ચનાંન, પાંદેચરી, કારીકલ, માહી.

પોર્ટુગીઝનાં સંસ્થાન.

દીવ, દમણ, ગોવા.

પર્વતો.

હિમાલય ને હિંદુકુશ—હિંદુસ્થાનની ઊત્તરે.

સુલેમાન ને હાલા—હિંદુસ્થાનની પશ્ચિમે.

વિંધ્યાદ્રિ—ગુજરાત ને બ્રહ્મણડની વચ્ચે.

આરવલી.—વિંધ્યાદ્રિની પશ્ચિમે.

ચિત્ર—ઉદેપુરની નૈઋત્યે.

સાતપુડા—વિંધ્યાદ્રિની દક્ષિણે.

सत्याद्रि—दक्षिण दिग्दुस्थानने पश्चिम किनारे.

पूर्वघाट— , पूर्वकांठे.

નિકળગીરી—મહેસુર પ્રાંતની દક્ષિણ.

નદીઓ.

ଅହମ୍ମଦ୍.

ક્રમાંથી નીકળી?—હિમાલયની ઊતરે.

ક્યાં મળે છે?—જંગાળના ઊપસાગરમાં.

એના પર શહેર.—ડાકા, ફરિદપુર, ઈત્યાદિ.

મળનારી નદીઓ—મુરમા, ગોમતી.

ગંગા અથવા ભાગીરથી. (હુગલી.)

કયાંથી નીકળી?—ગંગાદેરી પાસેથી.

કાને મળે છે?—અંગાળાના ઉપસાગરને.

એના પર શેહેર—શ્રીનગર, કુરુક્ષાત્રાદ, કનોજ, કાનપુર, અ-

લાહાણાદ, કાશી. મોંગીર, પટણા, રાજમહાલ, ઇ.

મગનારી નદીઓ.—યુમના, ગોમતી, ઘોઘા, ગંદકી, સોણ.

युमना.

કયાંથી નીકળી?—ગંગાની પરિચયે ગઢવાળગાંથી.

કેને મળે છે?—અહ્યાપ્ત આગળ ભાગીરથીને.

(૬)

એનાપર શેહેર—પાનીપત, આગ્રા, દિલ્હી, મથુરા.
મળનારી નદીઓ—અંબલ, તાનસી, ખેતવા, ઇ.

સિંધુ નદી.

ક્યાંથી નીકળી?—તિબેટના માનસરોવરમાંથી.

કોને મળે છે?—અરબી સમુદ્રને.

એનાપર શેહેર—સકકર, રોરી, હૈદરાબાદ, (સિંધનું.)

મળનારીનદીઓ—સતલજ, બીઆસ, રાવી, ચીનાબ જેલગ.

સાબરમતી.

ક્યાંથી નીકળી?—ગુજરાતમાં ડુંગરપુર ગામની ઊત્તરેથી.

કોને મળે છે?—ખંભાતના અખાતને.

એનાપર શેહેર—અમદાવાદ, પેથાપુર, સાદરા.

મહી.

ક્યાંથી નીકળી?—માળવા પ્રાંતમાંથી.

કોને મળે છે?—ખંભાતના અખાતને.

એનાપર શેહેર—ખંભાત.

નર્મદા.

ક્યાંથીનીકળી?—સાતપૂડાના પર્વતમાંઅમરકંટકનાપહાડમાંથી.

કોને મળે છે?—ખંભાતના અખાતને.

એનાપર શેહેર—હુસંગાબાદ, મંડળા, મહેશ્વર, ભરૂચ.

તાપી.

ક્યાંથી નીકળી?—મધ્યપ્રાંતના જૈતુલ જિલ્લામાંથી.

કોને મળે છે?—ખંભાતના અખાતને.

(૧૦)

એનાપર શેહેર.—ખુરાનપુર, સારંગખેડ. સુરત, ઇં
મળનારી નદીઓ—ગીરણા, પૂણી, પાંજરા.

ગાદાવરી.

કયાંથી નીકળી?—સંહ્યાદ્રીના ત્રંજકનામના પર્વતમાંથી.

કોને મળી?—ગંગાના ઉપસાગરને.

એનાપર શેહેર.—ત્રંજક, નાશીક, કોપરગામ, પેશ્વે,
રાક્ષસભુવન. ઇં

મળનારી નદીઓ—વાઘનગંગા, વર્ધા, પ્રવરા, માજરા.

ભીમા.

કયાંથી નીકળી?—પુના જીલ્લાના લિમાશંકર આગળથી.

કોને મળી?—મુગલાઇમાં કૃષ્ણાને.

એનાપર શેહેર—પંઢરપૂર. કોરેગામ, ઈંદ્રાપૂર, તુલાપૂર.

મળનારી નદીઓ—સીના, ઘોંડ, મૂળા, મૂઠા, નીરા.

કૃષ્ણા

કયાંથી નીકળી?—સંહ્યાદ્રીના મહાખજેશ્વર ડુંગરમાંથી

કોને મળી?—ગંગાના ઉપસાગરને.

એનાપર શેહેર.—વાઘ, તાસગામ, કબ્ડાડ, સાંગલી, નરો-
સાપાનીનાડો.

મળનારી નદીઓ.—વેણા, કોયણા, ઘટપ્રભા, મલપ્રભા,
તુંગભદ્રા, ભીમા.

તુંગભદ્રા.

કયાંથી નીકળી?—મૈસુર પ્રાંતમાંથી.

(૧૧)

ક્રોને મળી—કર્ણુળ આગળ ધૃષ્ણાને.
એનાપર શેહેર—મેદનુર, રાયચુર, કર્ણુળ.

કાવેરી.

કયાંથી નીકળી?—કૃર્ગ પ્રાંતમાંથી.
ક્રોને મળી?—ગંગાળાના ઉપસાગરને.
એનાપર શેહેર—શ્રીરંગપટ્ટણ ત્રીચિનાપટ્ટી, તંજાવર.

મહાનદી.

કયાંથી નીકળી?—ગોડવણના અમરકંડક પર્વતમાંથી.
ક્રોને મળી?—ગંગાળાના ઉપસાગરને.
એનાપર શેહેર—કટક, સંગલપુર.

ધોધ.

નર્મદાનો—ગંડળા આગળ.
ઘટપ્રભાનો, ને સેરાવતીનો—કારવાર જીલ્લામાં.

કિનારા.

મલખાર.—ગોવાની દક્ષિણે.
કારોમાંડેલ—પૂર્વ કાંઠે.

ખંદેરા-

પશ્ચિમ કાંઠાનાં,

કરાંચી, હટ્ટા, પોરબંદર, વેરાવળ, બક્ષરાળાદ. ધોલેરા,
ધોધા, ખંભાત, બરચ, માંડવી, સુરત, દમણ, વસઇ, મું-
બાઇ, હરણ, અલીપાગ, શ્રીવર્ધન, હરણુર્ધ, ચિપલૂણ, અં-

(૧૨)

જનવેલ, રત્નાગીરી, રાખપુર, માલવણ, વેંગુલી, કારવાર,
ગોવા, કુમહા, હોનાવર, કાલીકટ, બેપુર, કોચી.

પૂર્વ કાંઠાનાં.

વિખગાપટણ, કોકોનાડ, મચ્છલીપટણ, મદ્રાસ, નાગાપટણ.

સામુદ્રધુની.

પાકની—કેપકાલમીર ને સિંહલદ્વીપની વચ્ચે.

પામ્બેન—રામેશ્વર અને હિંદુસ્થાનની દક્ષિણે.

ભૂરીરો,

કેપમોઝ.—સિંધ પ્રાંતમાં. કેપ કન્યાકુમારી.—હિંદુસ્થા-
કેપ જગત.—ગુજરાતમાં નની દક્ષિણે.

(દ્વારકાંપાસે)

કેપકાલમીર—હિંદુસ્થાનની અ-
ગ્નિકોણમાં.

કેપરામાસ—ગોવાની દક્ષિણે.

કેપ પાલમીરાસ—કટકપ્રાંતમાં.

બેટા.

દ્વારકાં—ગુજરાતની પશ્ચિમે લખદીવ—મલબાર કાંઠાની
પશ્ચિમે.

દીવ—કાઠિયાવાડની દક્ષિણે.

માલદીવ.—કુમારીકા કેપની
દક્ષિણે.

પરિમ—નર્મદાના મૂખ આગળ
મુંબાઈ. }

સાંઈ. }

ધારાપુરી }

કોકણની લગત.

રામેશ્વર.—મનારના અખાતમાં.
સિલોન—હિંદુસ્થાનની દક્ષિણે.

અન્દામાન } બંગાળા બિપ-
નિકોબાર. } સાગરમાં.

સરોવર.

મંચર.—સિંધમાં.	માનસંગલ.—કાશ્મીર પ્રાંતમાં.
સાંબર—રજપૂતાનામાં.	પલીકટ. } મદ્રાસ ઇલાકામાં.
દલગનેઉલર—કાશ્મીરપ્રાંતમાં.	કોલર. }
લુણાર—વરાડ પ્રાંતમાં	ચીલકા }

હૃદયારના દેશો.

ઉત્તરે—તાતાર અને તિબેટ. પૂર્વે—બ્રહ્મદેશ.
પશ્ચિમે—અબુચીસ્તાન તથા અફઘાનીસ્તાન.

આગગાડીનો રસ્તો. (૧૫ શાખાઓ.)

૧. મુંબાઇથી ઠાણા, કલ્યાણ, નાસિક, ભૂશાવળ, ખંડવા, જ-
બલપૂર થઈ અલ્હાબાદ આગળ જઈ કલકત્તે જાય છે.
૨. કલ્યાણ, પુના. દૌંડ, સોલાપૂર, ને રાયચુરથી મદ્રાસલગી.
૩. ભુશાવલથી મલકાપુર, અંકોલા, ને નાગપુરથી છત્તીસગઢ
૪. જલમથી ખામગામ સૂધી. (સૂધી.
૫. વડનેરથી ઉમરાવતી સૂધી ને વર્ધાથી હિંગણાટ સૂધી.
૬. ખંડવાથી ઉજ્જન ને ઇંદોર સૂધી.
૭. અલ્હાબાદથી કાનપુર, આગ્રા, દિલ્લી, વગેરેથી મુલતાન સૂધી.
૮. મુંબાઇથી વસઇ, સુરત, વડોદરા, ને અમદાવાદથી વ-
ઢવાણ સૂધી.
૯. વઢવાણથી બોટાદ, ધોળા કંકસન ને ભાવનગર.
૧૦. ધોળેથી જોતપૂર અને ધોરાજી.

(૧૪)

- ૧૧ આબુદયી ડાકોર, ઠાસરા, ને ગોધરા.
૧૨ અમદાવાદથી સિધપુર, આબુરોડ, પાલનપુર ને અજમેર.
૧૩ કલખુર્ગીથી દક્ષિણે હૈદરાબાદ સૂધી.
૧૪ મદ્રાસથી બેપુર સૂધી.
૧૫ કરાંચીથી કોત્રી, લારખાન ને સકકર સૂધી.

પ્રસિદ્ધ હેઠાણાં.

નામ.

શાને માટે પ્રખ્યાત છે.

કાશ્મીર-સારી સાલોને માટે.

સિંગલા-સારી હવાને માટે. હિંદુસ્થાનનો ગવરનર જનરલ
ધણા મહિના ત્યાં રહેછે.

પંજાબ પ્રાંતમાં:-

અમૃતસર-સીખ લોકનું પવિત્ર ધામ છે.

આમ્રા-એમાં શાહજાંએ જાંધાવેલો તાજમહેલ છે.

દિલ્લી-એ પૂર્વે મોગલ બાદશાહની રાજધાની હતી.

મથુરા-શ્રીકૃષ્ણની જન્મ ભૂમિ.

અલ્હાબાદ-ખતારસ, ગયા, -હિંદુ લોકનાં પવિત્ર ધામ છે.

અયોધ્યા-શ્રીરામચંદ્રજીની જન્મ ભૂમિ.

જાંગાળા પ્રાંતમાં-ગળી, ચોખા, રેશમ, વગેરે પદાર્થ થાય છે.

કલકત્તા-હિંદુસ્થાનની રાજધાની છે.

મુર્શીદાબાદ-રેશમી કાપડને માટે પ્રખ્યાત છે.

દાકા-મલમલ ને સાણુ ઉત્તમ જાતના થાયછે.

(૧૫)

પ્લાસી-અહિં સન ૧૭૬૭ માં લડાઇ થઈ ત્યારે ઈંગ્લેન્ડની
માળવા પ્રાંત-અફીણ પૂષ્કળ થાય છે. (સત્તા થઈ.

ઉજ્જન-પૂર્વે વિક્રમ રાજની રાજધાની હતી.
નાગપૂર, લાંડારા-રેશમી કાપડ સાફ થાય છે.

ભિરાવતી, હિંગણુધાટ-કપાસનો મોટો વેપાર ચાલે છે.
ચાંદા, વણી-મોટા કાચનાની ખાણો નીકળે છે.

નાસીક, ઝાંસી-પીતળના લોટા સારા થાય છે.
પુના-પેશ્વાની રાજધાની હતી.

સતારા-શિવાજીના વંશની રાજધાની હતી.
મહાળજેશ્વર-સારી હવાનું ઠેકાણું છે.

મુંળાઈ-પૃથ્વી ઉપર સૌથી મોટામાં મોટું જંદર છે.
કાઠીયાવાડ-સારા ઘોડા થાય છે.

વેરાળ ને ધારાપૂરી-ડુંગરમાં કોરેલી ચુકાઓ છે.

ખુરાનપુર.-શેલાં, પાઘડી, તોરા, અને તંગાકુ થાય છે.

ચેવલે-પીતામ્બરને પાઘડીઓ થાય છે.

સાવંતવાડી-એમાં લાકડીઓ, રંગીન સામાન, ને ગંજકા
વિજ્ઞપૂર-મોટી મોટી મસીદો છે. (થાય છે.

ફૂર્ગ પ્રાંત-એલચી, સાગ અને સુખડ થાય છે.

મલખાર પ્રાંત-સોપારી, નાળીએર, ને કાથો થાય છે.

રાજમહેન્દ્રી-સુતરાઉ કાપડ ને છીંટ થાય છે.

વિજ્ઞગાપટણ-હાથીદાંતનો સામાન થાય છે.

સિંહલદ્વીપ-તળ, જાવંત્રી, ને નાલીએર.

આન્દામાન-હિંદુસ્થાનના કેદીને કાળેપાણીએ મોકલે છે.

હિંદુસ્થાનની લંગાઈ ૧૯૦૦ મૈલ ને પહોળાઈ ૧૮૦૦ મૈલ છે.

હિંદુસ્થાનનો મુખ્ય અધિકારી ગવર્નર જનરલ કહેવાય છે. ઈલાકાનો મુખ્ય અધિકારી ગવર્નર કહેવાય છે, નવો મજેસો મુલક, અયોધ્યા, મધ્યપ્રાંત વિગેરેના અધિકારીને કમિશનર કહે છે. દેશી સંસ્થાનપર દેખરેખ રાખાનારા અધિકારી રેસિડેન્ટ કે પોલીટીકલ એજન્ટ કહેવાય છે.

રાજ્યની વ્યવસ્થા.

પાર્લામેન્ટ સભા ને આપણાં મહારાણી કૈસરેહિંદ વિક્ટોરીયાની પાસે “સેક્ટેરી આફ્સ્ટેટ ઈન કૌન્સિલ”એ નામનો પ્રધાન વિલાયતમાં નિમેલો છે. તેણે રાજ્યની સોંપ કરી સ્વતંત્ર રાજ્યો સિવાયના છ ઇલાકા બનાવ્યાં છે, તેની મારફત હિંદુસ્થાનપર મુખ્ય અધિકારી ગવર્નર જનરલ છે. બંગાળ આગ્રા ને પંજાબ ઈલાકાના અધિકારી લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર ગણાય છે. મુંબાઈને મદ્રાસ ઇલાકાના અધિકારી ગવર્નર ગણાય છે. દરેક ઇલાકાના પેટા વિભાગ પાડેલા છે તેને જિલ્લા કહે છે. જિલ્લાનો ન્યાયાધિશ જડજ કહેવાય છે, ને વસુલાત ઉત્તરાવતાર કલેક્ટર કહેવાય છે. દરેક તાલુકાનો મુખ્ય અધિકારી મામલતદાર કહેવાય છે. દરેક ઈલાકામાં એક (વરિષ્ઠ અદાલત) હાઈકોર્ટ હોય છે.

एशियाखंड.

पर्वतो.

अङ्गगानीस्तानमां-सुवेमान, हिंदुकुश.

अरबस्तान-सिनाध.

तुर्कस्तान-त्रिणन, तारस, काकेसियस (काकेसियस ओ का-
णा समुद्र ने काणा समुद्र वय्ये छे.)

तार्तरीमां-जेवूरताग, ग्रीयानशान.

आरभीनीया-ओरेराट.

यिनाध राज्यामां- कुवेनलून.

इशियागां-आहताध.

लरतण्डमां-दिगालय, काराकोरम, विंध्याद्री, संत्खाद्री.

नदीओ.

तुर्कस्तानमां-तेथ्रीस, युक्तेतीस, ओ यने धरानी अभातने
भजे छे. आमु, ओरल समुद्रने भजे छे.

तार्तरीमां-आमू, सिरदर्या, यारकंड.

यिनाध राज्यमां-पेछहो, होवांगहो, यांगसेक्यांग, कंतान

सिंधु, सतलज, ब्रह्मपुत्रा, धरावदी.

રશિયા-આમુર અથવા સમેરિયન એ રશિયા ને મેંગોલિ-
યા વચ્ચે છે. ઓર્બી, એનશી, ડીના, ઓલોનેક એ
ઉત્તર મહાસાગરને મળે છે. યુરલ એ ડ્રાસ્ચિયન સ-
મુદ્રને મળે છે.

હિંદીચીનમાં-મૈનાન, કાગબોડીઆ.

બરતખંડમાં-ગંગા, સિંધુ, બ્રહ્મપુત્રા, જમુના, ગોદાવરી,
કૃષ્ણા, મહાનદી, સતલજ, અને મેકેન્જ.

સરોવરાં.

ઈરાનમાં-કરબિયા.

તુર્કસ્તાનમાં-વાન. ડેડસી, ગૌકશા, કોઅહિસાર.

તાર્તરીમાં-ક્રાસ્ચિયન, ચારલ, બલકાસ, જંસાંગ, બિયસા,
બોસ્તંગ, લોપ, કોકોનોર, અને તેઝીનોર એ નામ-
નાં સરોવર છે.

રશિયામાં-મેક્લ, એરલ.

ચીન-પોયાંગ, અને તોગતિંગ.

ચિનાધરાજ્યમાં-તેઝીનૂર, પાલતે, રાવણુદદ, માન.

બરતખંડમાં-ચીલકા.

દ્વીપો.

ઈરાનમાં-કરક, કોરમ, ઓમઝ.

(૧૯)

અરબસ્તાનમાં-એહેરીંગ.

તુર્કસ્તાનમાં-લીસ્થોન, સામોસ, ડાસ, રોડસ. સૈપ્રસ.

એશિયાઈ રૂશિયામાં-સગેલિયન.

બતપાનમાં-નિક્કોન, યસા,

ચિનાઈરાજ્યમાં-હેનાન, ફામોસા.

હિંદિયનમાં-પિતાંગ, સિંગાપોર.

સિંહલદ્વિપમાં-મનાર, રામેશ્વર.

ભરતખંડમાં-સિંહલદ્વિપ, લક્ષાદ્વિપ, માલદીવ, આંદામાન,
નીકોબાર.

બૂશીર.

અરબસ્તાનમાં-રાસબહદ.

ભરતખંડમાં-કન્યાકુમારી.

રૂશિયા-ઝોપાટકા.

એશિયાની ઉત્તરે સિચિરો નામે બૂશીર છે, દક્ષિણે રો-
માનિયા, કામોજ, કુમારીક છે. પૂર્વે ઇસ્ટકેપ ને પોલાત્કા છે.
પશ્ચિમે કેપળામા.

સામુદ્રધુની.

ચિનાઈરાજ્યમાં-કોરોચા.

(૨૦)

હિંદીચીનમાં-મલાકા.

ભરતખંડમાં-મનાર (પાકની) એ હિંદુસ્તાનને સિંહલદ્વીપની વચ્ચે છે,

બેહેરિંગની એ એશિયા ને અમેરિકાની છે, મકારની સામુદ્રધુની-ગોર્નીઓ ને સેલીપીસ બેટોની વચ્ચે છે. સુડાની-સુમાત્રા ને જાવા બેટની વચ્ચે છે. હુર્મઝ-અરબસ્તાન ને ઈરાનની વચ્ચે છે. બાબલમાંદવની-આફ્રીકા ને અમેરિકાની વચ્ચે છે.

સંયોગીભૂમી.

હિંદીચીનમાં-કોની.

અખાત.

ભરતખંડમાં-ખંભાતનો, કચ્છનો, ખંગાળાતું, મનારતું.

ઈરાનમાં-ઈરાની અખાત.

રૂશિયામાં-ઓળી, અનાદીર.

દ્વીપકલ્પ.

રૂશિયામાં-કામસ્કાટકા.

ચિનાઈ રાજ્યમાં-કોરોચા.

હિંદીચીનમાં-મલાયા.

ભરતખંડમાં-કાઠિયાવાડ.

શહેરો.

ખલુચિસ્તાનમાં-ખિલાત.

અફઘાનીસ્તાનમાં-કાબુલ, ગીજની, કંદહાર, હેરાત.

ઇરાનમાં-તેહેરાન, ઈસ્ફહાન, શિરાજ. તબ્રીજ, યજ્દ, અ-

સ્તરાબાદ, મશહ, ખુશીર.

અરબસ્તાનમાં-મક્કા, મદીના, મોબા, મસ્કત, જેડો.

તુર્કસ્તાનમાં-સ્મર્ના, દમુસ્ક, અલેપ્પો, જેરુસાલમ, ખગદાદ,

ખત્તા, અર્જંમ, ત્રેબીઝાંડ, (ખંદર)-

તાર્તરીમાં-ખુખારા, ખીવા, ખોકંડ, કાશગર, યારકંડ, ખોતાન.

એશિઆમ્ ૩શિઆમાં-તોબોલસ્ક, ઈર્કુતસ્ક, તાસ્કંદ સમરકંદ.

જપાનમાં-યદો નાગાસાગી ખંદર.

ચિનાઈ રાજ્યમાં-પેકીન, લાસા, (ખંદરો) નાનકીન, સાંગ-

હાય, કંતાન, ખંદર છે.

હિંદીચીનમાં-માંદલેજ, આવા, અમરપૂર, માકસોબા, આ-

રાકાન, પ્રોમ; પેયુ, ખાંકોક; સાઇબેન; હું.

સિંહલદ્વીપમાં-કાલંબો; પોષ્ટડીગાલ; ત્રિકોગાલી, પોઈટન;

પેટ્રા, કાંદી.

ભરતખંડમાં-કલકત્તા; મુંગાઇ, મદ્રાસ; આમ્રા; દિલ્લી, મુન-

લતાન, વગેરે

(૨૨)

યુરોપશ્વંડ.

દેશ.

ગ્રેટબ્રિટન, આયર્લેન્ડ, ફ્રાન્સ, સ્પેન, પોર્ટુગાલ, બેલ-
જીયમ, હોલાન્ડ, જર્મની, ડેનમાર્ક, સ્વીડન, નોર્વે, યુરોપી-
રશિયા, આસ્ટ્રીયા, ને હાન્ગ્રી, સ્વીઝર્લેન્ડ, ઇટાલી, યુરોપી-
ટુર્કસ્તાન, ગ્રીસ.

સમુદ્ર

સ્વેત, બાલ્ટિક, જર્મન, ભૂમધ્ય, આઝીઆટીક, આ-
ફ્રીકેલોગે, માર્મારા, કાલો, આઝોફ, આધરીશ, ઇજિપ્તશયા-
નલ, નોર્થ ચાનલ, સેન્ટજનજીસ ચાનલ.

પર્વતો.

ઈંગ્લાન્ડમાં—ચિવીયટ; સ્કાફેલ.

વેલ્સમાં—સ્તોડન.

સ્કોટલાન્ડમાં—બેન્નેવીસ.

આયર્લેન્ડમાં—મોર્ન, વીકલો.

(૨૩)

ફ્રાન્સમાં-પીરીનીઝ, આલ્પ્સ.

સ્પેન-પીરીનીઝ.

યુરોપી રશિયામાં-કાકેસસન, યુરલ;

નોર્વે-કોલન.

આસ્ટ્રીયામાં-આલ્પ્સ, કાર્પેથિયન.

સ્વીઝર્લૅન્ડ-મોંઝલૅન્ડ, (માઉન્ટ બ્લેક) શીખર.)

ઈટાલી-આલ્પ્સ, આપીનૅન્સ, વીસુવિયસ. એટના

ટુર્કસ્તાનમાં-કાર્પેથીયન, બાલ્કન, એલીપ્સ

ગ્રીસમાં-પાર્નાસસ.

નદીઓ

ઈંગ્લાંડમાં-ટેમ્સ, સેવર્ન, મર્સી, ટાઇન, ટેન્ટ, હંબર, આ-
ઉસ, ડી, વાઇ

સ્કોટલાંડ-ટવીઈ, ફોર્થ, ટે, ડી, સ્પે, નેસ, કલૅડ, નીથ

ફ્રાન્સમાં-સીન, લુઓર, ગારોન, હોન,

સ્પેનમાં-ડુરો, ટેગસ, ઇબ્રો.

પોર્ટુગાલમાં-ડુરો, ટેગસ.

બેલજીયમ-મ્યુસ, શેલ્ટ

હોલાંડમાં-મ્યુસ, હાઇન, શેલ્ટ

જર્મનીમાં-વીસ્ટુલા, એડર, એલ્બ, વીસર, હાઇન ડાન્યુબ

(૨૪)

રૂશિયામાં-હીના, વીસ્ચુલા, નીપર, ડોન, વોલ્ગા, યુરલ.
આસ્ટ્રીયામાં-ડાન્યુબ, ઇન્ન, ડ્રેવ, થીસ, સેવ.
સ્વીઝર્લૅન્ડમાં-હાઇન, -હોન, ડાન્યુબ, પો.
ઇટાલીમાં-પો, આડીઝ આર્નો, ટેવર.
તુર્કસ્તાનમાં-ડાન્યુબ, સેવ, પૃથ.

સરોવર.

ઇંગ્લાંડમાં-દર્વેનવાટર, અલ્સવાટર, લુડરમીર.
સ્કાટલાંડમાં-લાકલોમાન્ડ, લાકશીન, લાકમારી, લાકટે, લા-
કનેસ, લાકઆવી
આયર્લૅન્ડમાં-નીઆ. અર્ન, માસ્કે, કોરીબ, રો, ડર્ગ કીલાની.
સ્વીડનમાં-વેનર, વેટર, મીલર.
રૂશિયામાં-લાડોગા, ઓનીગા, ઇલમેન.
આસ્ટ્રીયામાં-ગાલટનસી, ન્યુસીડલરશી.
સ્વીઝર્લૅન્ડમાં-કોનસ્ટન્ટ, જીનીઆ.
ઇટાલીમાં-જીનોઆ, કોમો; માજીઓરી.

દ્વીપો.

ઇંગ્લાંડમાં-માન; આંગલસી, વાઇટ; જર્સી, ગર્નસી; આલ્બન-
ડર્ની; સાકે.

સ્કાટલાંડમાં—આર્કની, સેટલાંડ; હેબ્રીડ.
 આયર્લેન્ડમાં—રાયલીન, કલેરખેટ; આરાન, વાલેનશીઆ.
 ફાન્સમાં—ગ્રર્ષીકા; હીરીઝ; અશન્ટ.
 સ્પેનમાં—મલીઆરી; કનેરી.
 પોર્ટુગાલમાં—આઝોર્સ, મદીરા, કેફરડ.
 હોલાંડમાં—વાલકેરન; ટેક્સલ.
 ડેનમાર્ક—ઝીલાંડ, ફ્ર્યુનેન, લાલાંદ, ઐસલાંડ, ફેરો.
 સ્વીડનમાં—ગોથલાંદ, બોલાંડ.
 નાર્વેમાં—ગાલ્લરો, લોફોડન.
 યુરોપી રૂશિયામાં—સ્પીટસબર્ગન, નોવાજેમ્બલા.
 ઇટાલીમાં—સિસિલી; સાર્ડીનીઆ; એલ્બા, માલ્ટા, ગોઝો.
 તુર્કસ્તાનમાં—કીથ; ઠાન્ડઆ, લેમનાસ.
 ગ્રીસમાં—આથોનીઅન; નીગ્રોપાન્ટ, સેકલેડીસ.

ભૂશીરો.

ઇંગ્લાંડમાં—લાંડસએન્ડ, લીઝર્ડ, સ્ટાર્ટ, ખીચીહેડ, સ્પર્નહેડ,
 ફ્રલાંખરોહેડ, હોલીહેડ.
 સ્કાટલાંડમાં—દનેટહેડ, ગાલોવેનોમલ.
 આયર્લેન્ડ—કલીઅર, માલીનહેડ, ફેરહેડ.
 ફાન્સમાં—લાહોગ, પાર્ફ્યુર.

(૨૬)

સ્પેનમાં-ઓર્ટીગસ, ફીનીસ્ટર, ટફાલગર, ફૂઝ, ટરીફા,
પોર્ટુગાલમાં-સેંટવીસેંટ, સાંતામેરીયા, રોકા.
નાર્વેમાં-નોર્ડકીન, ઉત્તર બ્લૂશીર; નેઝ.
છટાલીમાં-સ્પાર્ટવિન્ટો; પાસારો.
ગ્રીસમાં-માટાપાન.

સામુદ્રધુની.

ખંડવાંડમાં-મનાઈ, ડાવર.
સ્પેનમાં-ગુઆલ્ટર.
ડેનમાર્કમાં-સૌડ, એડમેડ્ટ, લીટલમેડ્ટ. કાટીગાટ, સ્કાગરાક.
રશિયામાં-ડર્ટક.
છટાલીમાં-આત્રાંતો, મેસીના, બોનીફાશીયા.
તુર્કસ્તાનમાં-ડાર્ડનલસ, બાસફરસ.

અખાતો.

ખંડવાંડમાં-સાલ્વેફથે, પ્રીસનલયાનલ. ગ્રેવે, વાશ.
સ્કાટલાંડમાં-ફાય, ટે, મોરે, કલેડ, સોલ્વે.
આયર્લેંડમાં-ટોનીગલ, રલેંગો, ગાલવે, બેલફાસ્ટ, ફાઇલ.
ફ્રાન્સ-લયોન્સ, બીરુકે.
ડેનમાર્કમાં-લીફ્બોર્ડ.

ફરિઆમાં—આર્થેન્સ, ઓનીગા, બોમ્બનીઆ, ફ્રીનસાંડ, રૈગા,
પેરીકાપ.

છટાલીમાં—વેનીસ, ટારંટો, જીનોઆ.

તુર્કસ્તાનમાં—સાલોનેકી.

ગ્રીસમાં—પત્રાસ, લાપાંતો.

સંયોગીભૂમી.

ગ્રીસ—કારીયનો.

શહેરો.

જગલાંડમાં—લંડન, લીવરપુલ. માનચેસ્ટર, ન્યુકાસ્ટલ, બર્મિંગ-
હામ, શેફીલ્ડ, લીડઝ, નોટીંગહામ, એક્સફર્ડ. કે-
મ્બ્રીજ, કાન્ટરબરી, યાર્ક, પોર્ટસ્મથ, પ્લીમથ, ડોવર,
સૌથામ્પટન, ખ્રીસ્ટલવૅન્દર, હલવૅન્દર.

વેલ્સમાં—ગર્થિર, તીલ્વીલ, કાર્ડીફવૅન્દર, સ્વાનસીવૅન્દર, મી-
લફોર્ડ હેવન.

જકાટલાંડમાં—એડીનબરો, ગ્લાસગો, આબર્ડીન, ડંડી, ગ્રીનાક, લીથ,
પર્થ, પેસ્લી. ડંફ્રીઝ, ફાલકર્ક, સ્ટર્લીંગ.

આયર્લાંડમાં—ડબ્લીન, બેલફાસ્ટ, વાટરફોર્ડ, કાર્ક, કવીન્સટાઉન,
લીમરીક, લંડંડરી વૅન્દર, કીંગ્સટાઉનવૅન્દર.

ફાન્સમાં-પારીસ, રૂએન, લાર્ઝલ, સર્પર્ગ, દુલુસ, એસ્ટ,
નાન્ટસ, બોર્ડો, માસેલસ, તુલોન, લેઓન્સ.

સ્પેનમાં-માડ્રીડ, ટોલીડો, સાલામાંકા, સાન્ગોસા, સેવિલ,
આનેડા, બાસીલોનાબંદર, વાલેન્સીઆબંદર, કેડીજબં
દર, કોરનાબંદર, બ્રાહ્મર.

પોર્ટુગાલમાં-લિસ્થોન, ઓપોર્ટો, કોઇમ્બ્રા.

બેલજીઅમમાં-બ્રસેલસ. આન્ટવર્પ, માલીન્સ, ઘેન્ટ, લીઅ-
જ, બંદર આસ્તેન્દ.

હોલાંડમાં-આમસ્ટર્ડામ, રોટર્ડામ, હેગ, લેડન, યુટ્રેક્ટ, ઓ-
નીંગન.

જર્મનીમાં-ડાન્ટઝીક, બ્રેસ્લા, ફાન્કફર્ટ, સ્ટ્રેટીન, બર્લીન, ટ્રે-
સડન, માર્ગડીબર્ગ, હામ્બર્ગ, આલ્ટોના, બ્રેમેન, ફા-
ન્કફર્ટ, સ્ટ્રાસબર્ગ, કોલોન, મેટઝ, લિપઝીક, હાલ, ગોર્ટીંગ
ન' મ્યુનીચ, કીલ, સ્ટાલસન, ફ્રાન્કફર્ટ.

ડેનમાર્કમાં-કોપનહેગન, એલશીનોર.

નોર્વેમાં-ક્રિસ્તિઆના, બર્ગન, હામફ્રેસ્ટ.

રશિયામાં-સેન્ટપિટર્સબર્ગ, ક્રોન્સ્ટાટ, મોસ્કો, રૈગા, આર્ખ-
જલ, આસ્ત્રાખાન, ઓડેસા, સેબાસ્તોપોલ.

આસ્ટ્રીઆમાં-વીએના, પ્રાગ, બુદા, પ્રેગ, પેસ્થ, ઇન્સબ્રુક,
ત્રિએસ્ટ, ડેબ્રેઝીન.

સ્વીડ્ઝર્લૅન્ડમાં—જનીવા, બેસલબર્ન, ઝુરિચ.

ઈટાલીમાં—રોમ, નેપલ્સ, મિલાન, પાલર્મો, ટ્યુનીસ, ક્ષા
રેન્સ, લેગ્હોર્ન. જીનોઆ. વેનીસ, પાડુઆ, બોલો
ના, પાર્મા, મેસીના, શ્રીન્ડીસી.

તુર્કસ્તાનમાં—કોન્સ્ટાંટીનોપલ, આદ્રીઆનોપલ, બુમરેસ્ટ, બે
લગ્રેડ, સોલોનીકા, ગાલ્ત્રીપોલી.

ગ્રીસમાં—આથેન્સ, કોરીંથ. નોપ્લીઆ, સ્પાર્ટા, કોર્ફુ.

આફ્રિકા.

ભાગ.

(૧) ઉત્તરઆફ્રિકા. (૨) પશ્ચિમઆફ્રિકા. (૩) દક્ષિણઆફ્રિકા.

(૪) પૂર્વઆફ્રિકા. (૫) મધ્યઆફ્રિકા. (૬) દ્વીપો.

(૧) ઉત્તરઆફ્રિકામાં—મીસર, આબીશિનીયા, બાર્બરીસંસ્થાન.

(૨) પશ્ચિમઆફ્રિકા.—સેનીગાંબીઆ, ઉપલોગીની' નીચલોગી
ની, હાતંતાન બૂમિ.

(૩) દક્ષિણઆફ્રિકામાં—કેપકાલોની, કાફ્રારીઆ, નાતાલ જીલ્લો
દેશ, આરેન્જનદીનું, સ્વતંત્રરાજ, ત્રાંસવાલસંસ્થાન.

(૪) પૂર્વઆફ્રિકામાં—સોમાલા, મોઝાંબીક, ઝાંઝીબાર, સોમા.

લી, ગાઝા.

- (૫) મધ્યઆફ્રિકામાં—સહરા, સૂદાન, મોટાંસરોવરોનો પ્ર-
દેશ, દક્ષિણ, મધ્ય. આફ્રિકા.
(૬) આફ્રિકાનાદીપો—આઝોરેઝ, મદીરા, કનેરી, કેપરીવર્દ,
ફર્નીન્દોપો, અનાબોન, પ્રીન્સટાપુ, સેંટટામસ.
આર્શન્સ, સેન્ટહેલીના, ઝાંઝીયાર, ગાદાગાસ્કર, કોમોર,
બુર્બો, મોરીસ, સેમલ, સોકોત્રા.

નદીઓ

મીશરમાં.—નીલ

આબીસીનીઆમાં—નીલીનીલ, અત્યારા.

સેનીગાંબીઆમાં—સેનાગાલ, ગાંબીઆ, રીઓગ્રાંદ.

ઉપલોગીની—નેજર કે નેલીઆ.

નીયલોગીનીમાં—કાંગો કે નેર.

પૂર્વે આફ્રિકામાં—અમ્બેજી.

સૂદાનમાં—નૈજર, સાદા.

મધ્ય આફ્રિકાનો દક્ષિણ ભાગ—જાંગેજી ઓળ.

પર્વત.

સૂદાનમાં—કોંગ, અલાંતીકા.

પૂર્વ આફ્રિકામાં—કીલીમાનગરો.

(૩૧)

સરોવરો.

સૂદાનમાં—ચાંડ.

મોટાં સરોવરોનો પ્રદેશ—વિક્તોરિયાન્યાંગન. આદ્યતન્યાંગન,
તાંગાનિકા,

મધ્ય આફ્રિકાનો દક્ષિણ ભાગ.—ન્યાસા.

પ્રાંત.

મીશરમાં—શુદ્ધમીશર, નીચલું મીશર, મધ્યમીશર, ઉપલુ
મીશર, ન્યુગીઆ, કાર્દોફિન.

બાર્થરી સંસ્થાનમાં—ત્રિપોલી, તૂનીશ, અલ્જીરીઆ, મોરોકો.
સેનીગાંબીઆમાં—સીએરાલીયન.

ઉપલોગીની—લીયારીઆપરગણું, અશાંતિપોડનુરાન્ય.

નીચલોગીની—સેન્ટપોલડીલોઆન્દા, વેંચુવીલા.

શહરા—ફગ્નન.

સૂદાનમાં—ચારટૂર પ્રાંત.

શહેરો.

મીસરમાં—કેરો. આલેક્ઝાંદ્રિઆ બંદર, પોર્તસમ્બબંદર, સુ-
વેઝ, ખારતુમ.

આબીસીનીયામાં—ગોંદાર, મસુવા, બંદર, મગ્દલાગઢ.

ખાંભેરી સંસ્થાનમાં-ત્રિપોલી, તુનીશ, કાર્ગેજનું ખંડેર, અ-
લજીસ, મોરોકો, રજ, તાંબુર, ને નેનુવાનખંડેર,
સ્યુતાગઢ.

સેનીગાંબીઆમાં-સાંગલુદા, યાથર્ન, ફીતૌન.

ઉપલોગીની-મનરોબીઆ, કુમારડી.

નોચલોગીની-

દાતંતાન-

કેપકાલોગીમાં-કેપતૌન.

દાદરારિઆમાં-અતરવચે.

નાતાલમાં-પીતરમારિસઅર્ગ.

ગુલુદેશમાં-

આરેજ નદીનું સ્વતંત્ર રાજ્ય-પ્લોમફેલીતૌન.

ત્રાંસ્વાલમાં-પાયેફુલ્લોમ.

સારોલામાં-સોરાલા.

મોઝાંબીકમાં-મોઝાંબીક.

જાંઝીબારમાં-જાંઝીબાર. મોમ્બાસ.

સોમાલોમાં-ખાર્બેરી ખંડેર.

ગાલામાં-જેલાળંદર.

માદાગાસ્કર બેટમાં-તાનાનારીવો.

મોરીસમાં-પોર્તુગલ, સેયન્.

મુદાનમાં-સેગો, તિમ્મકતુ, બોઆસા, સાકાતુ, કોકા.
 કાંદોંશનને લગતો દારૂરમાં-કોબે.
 મધ્ય આફ્રિકાનો દક્ષિણ ભાગ-કુરમાન કે લાતાકુ, કોલોબે.
 ગ. બિન્યાંતિ.

અખાત.

બાર્બરિ સંસ્થાનમાં--સિદ્રા, કોબેસ.
 દક્ષિણ આફ્રિકા-નેબ્ર, ફાલ્સ, અલગોઆ, હોલાગોઆ.

બર્બીર

બાર્બરી સંસ્થાનમાં-બોન, સ્પાટલ.
 દક્ષિણ આફ્રિકા-કેપગુડહોપ, કેપઅગ્વલહાસ.
 પશ્ચિમ આફ્રિકા-કેપકાંતિન, કેપનૂન, કેપબોખ્લદોર, કેપ
 બ્લાંકો, કેપવર્દ, કેપપાલમાસ, કેપ ફાર્મોસા, કેપ
 નાંગ્રો, કેપ ફ્રીઓ છે.

પૂર્વ આફ્રિકા-ગ્વાદાલુપી, દેલગાદો.
 માદાગાસ્કરબેટ-આંબ્રો, કેપસાંતામેરી

સામુદ્રધુની

પૂર્વ આફ્રિકા-મોઝામિકની.

(૩૪)

અમેરિકા.

દેશ.

હત્તર અમેરિકાના દેશ—કાનડા ઇલાકો, યુનૈટેડસ્ટેસ, મેક્સી-કો. મધ્યઅમેરિકા, હોપો.

દક્ષિણ અમેરિકાના દેશ—કોલંબીઆ, વેનેઝુઇલા; એકવાદોર, ગયાના, બ્રાઝિલ, પેરુ, બોલીવીઆ, ચીલી, લાપ્લાના, પારાગુવાઇ, ઉરુગુવાઇ, પાતાગોનીઆ, દક્ષિણહોપો.

પર્યત.

હત્તર અમેરિકામાં—રોકી.

દક્ષિણ અમેરિકામાં—આંદેઝ.

સમુદ્ર.

હત્તર અમેરિકા } બાહિનનો, મેક્સિકો. કારિબિયન.

દક્ષિણ અમેરિકા } કારીબીયન

પ્રાંત.

કાનડા ઇલાકો—આન્તારીઓ, કવીબેક, નોવાસ્કોશીઆ, ન્યુ-બ્રન્સ્વીક, માનીતોળા, પ્રીટીશ, કોલંબીઆ, પ્રીન્સ-એડવર્ડાઇલ.

મધ્ય અમેરિકા—ગાતેમાલા, હાંદુરાસ, હાંદુરાસ;

(૩૫)

સાનસાલવાદોર, નિકારગુવા, કોસ્તારીકા.

પર્વત.

કાનડામાં—રાકી.

એકવાદોરમાં—કોતોપાલી, ચિંબોરાથો.

પેરમાં—બોલીવીઆ, ચીલી, આંદેજ.

નદીઓ.

કાનડામાં—સેન્ટલાટેન્સ, માકેનજી.

યુનૈટેડસ્ટેટસમાં—મીસીસીપી, મીસુરી, ઓહીઓ, લાલ,
રિઓગ્રાન્ડદલનાર્ત, યુકોન, રિઓકોલોરાંદો, હડસન, દેન્નાવેર,

સસ્કુએટના, કનેક્ટિકટ.

મેસ્કીટામાં—રિઓગ્રાન્ડદલનાર્ત.

વેનગુઇલામાં—ઓરીનોકો.

ગીયાનામાં—એસકીઓ, સુરીનામ.

બ્રાઝીલમાં—આમાઝોન, તાંકીન્તીસ, સાન્ફાન્સીસુ.

લાપ્લાતામાં—પાનામાં.

પારાગુવાઈમાં—પારાના, પારાગુવાઈ.

ઉરુગુવાઈમાં—ગરુગુવાઈ.

સરોવરો.

કાનડામાં—સુપીરીઆર, હુરોન, એરી, આંતારીઓ, બોન્ની-
પેગ, ગ્રેટેસ્લેવ, ગ્રેટબેર.

યુનૈટેડસ્ટેટસમાં—મીચીગાન, સાલ્ટ.

વેનગુઇલામાં—ગારાકાઇઓ.

પેરમાં—તીર્તીકાકા,
ખેલીચીઆમાં—તીર્તીકાકા.

અખાત.

કાનડામાં—ખાફીન, હદસન, ફન્દી, સેન્ટજારેન્સ.
યુનૈટેડસ્ટેટસમાં—દેલાવર, ચેસાપીક.
મેક્સિકોમાં—મેક્સિકો, કાલિફોર્નિઆ.
મધ્ય અમેરિકામાં—હાંદુરાસ.
કોલંબીઆમાં—કારીબીઅન, પાનામા.
વેનેઝુઈલામાં—વેનેઝુઈલા.
એક્યુદોરમાં—ગ્વાયાકિલ.

સામુદ્રધુની.

દક્ષિણ જર્જીઆમાં—માગેલાન.
કાનડામાં—ખેલીએલ, દેવીસ, ખારો. સિમથા. હદસન.
બૂરીર.

કાનડામાં—ચદલી, ચાર્લસ, સેળવ.
યુનૈટેડસ્ટેટસમાં—કાદ, હતેરાસ, સેળવ, ફ્લાંતર.
પ્રાંતીલમાં—સેન્ટરાક.
તેરાદેલપૂએગોમાં—હાર્ન.
ન્યુક્વિન્ડન્ડાંડમાં—રેસ.

દ્વીપકુટ્ટ

કાનડામાં—નોવાસ્કોશિઆ.
યુનૈટેડસ્ટેટસમાં—ફ્લારિદા, આલિઆસ્કા.
મેક્સિકોમાં—યુકાતાન, નીચલો કાલિફોર્નિઆ.

દ્વીપ.

કાનડામાં—પ્રીન્સએડવર્ડ, બોનકુવર, આંતિકાસ્તિ. કેપશ્રિટન.

યુનૈટેડસ્ટેટસમાં—લાંગબેટ, આલુશિયન, ટાપુઓ,

મધ્ય અમેરિકામાં—દ્વીપો. ૧ ગ્રીનલાંડ. ૨ ન્યુફાન્ડલાંડ.

એમાં શહેર સોન્ટબન છે. બ્રૂશીર રેશ છે. ૩ વેસ્ટ

ઇન્ડીઆ દ્વીપો છે. [એનાબાગ, બહામા. મેટખહામા,

ન્યુપ્રાવિડેન્સ, સાન્સાલ્વાદોર' મૂખ્ય શહેર નાસો,

મોટા આંતલીશ. ક્યુબા, જમ્બેકા, હાઇતિકે. સાન-

દોમિંગો, અને પોર્ટોરિકો. નાના આંતલીશ ત્રિનીદાદ

પાર્બદોજ, માતિનિક, ગ્વાટેલૂપ, બર્મુદા.

ચીલીમાં—ચોલો, જુવાનફર્નાન્ડીશ.

દક્ષિણ દ્વીપો—તેરાદેલ કૂએગો, સ્ટેનનદ્વીપ.

ફાકલાંડદ્વીપો—દક્ષિણ જર્જીઆ.

શહેરો.

કાનડામાં—એતાવા. તોરાંતો, માત્રિઆલ, કિવબેક.

બંદર—સેન્ટબન, હાલીફાક્સ.

દેલ્ફિઆમાં—સેંતલુઇસ, ચિકાગો, પાલિતચોર. પાસ્તાન,

ન્યુઆર્લીઅન્સ—વાર્શીંગ્ટન રાજધાની બ્રુક્લીન, ફ્રીલા.

મેક્સિકોમાં—મેક્સિકો, રાજધાની વેરાક્રૂઝ, તામ્પિકો, આ-

ટાપુલકો.

મધ્ય અમેરિકામાં—નવું ગ્વાટેમાલા, બેલીજ, કોમાયા-

ગુવા, સાન્સાલ્વાદોર, માનાગુવા, સાંજેસે.

દ્વીપો—ન્યુફાન્ડલાંડમાં સેન્ટબન, ન્યુપ્રાવિડેન્સમાં, નાસો,

ક્યુબામાં, હાવાના, જમ્બેકામાં કિંગ્સ્ટન.

કાલંબીઆમાં—ખેજોત્તા, રાજધાની.
 વનેળુપ્પલામાં—કારાકાશ.
 એકવાદોરમાં—ડીતો રાજધાની.
 ગોયાનામાં—અગ્રેજની રાજધાની જર્જરેત વસંદાની.
 પારામારીઓ—ફ્રેંચની કાયેન.
 પ્રાજીતમાં—મુખ્ય શહેર, રીઓદેજનેરો, બાહિઆકેસાન.
 સાલ્વાદોર, રીસેક કે પેરન્ગયુકો, બધાં બંદર છે.
 ખેરમાં—લીમા રાજધાની કુયકો, બંદર કાલાવ.
 બોલીવીઆમાં—ઓરો, લાપાથ, યુક્રીસાકા કે સુક્રે.
 ચીલીમાં—સાંતિયાગોદેચીલી, બંદર, વાલ, પારૈસો.
 બાહ્યાતામાં—બુએનોસએર્સ.
 પારાગુવાઇમાં—આશેન્શન.
 ઉરુગુવાઇમાં—માંતેવિદિઓ.

ઓશિયાન્યા.

૧ લો ભાગ.	૨ જો ભાગ
મલય દ્વીપો	આસ્ટ્રેલેસ્યા.
૧ સંદા દ્વીપો.	૧ આસ્ટેલિઆ.
૨ બોર્નિયો સમૂહ.	૨ તારમાનિઆ.
૩ સેલીબીસ સમૂહ.	૩ ન્યુઝીલંડ.
૪ મોલુકા કે મસાલાનાબેટ.	૪ ન્યુકાલેડોનીઆ.
૫ ફીલીપીન બેટો.	૫ ન્યુફ્રીડીઝ.

૬ ફીલ્ડ ફીપો.	૫ સાન્હીય.
૭ સાલગાન બેટ	૪ થો ભાગ
૮ ન્યુપ્રીટન.	પોલીનીશિયા.
૯ ન્યુઅલાંડ.	૧ ફેંડસીફીપો.
૧૦ ન્યુગીની.	૨ સામો.
૩ બે ભાગ.	૩ કુક
મિકોનેશ્યા.	૪ સોમયટી.
૧ પ્રોતીનફીપો.	૫ આસ્ટ્રલ.
૨ લાટ્રેન કે મારીઆન બેટો.	૬ લોઆર્કિપેલોજો
૩ પેલૂ કે કાનોલેન.	૭ માર્કર્સાસ.
૪ માસેન.	૮ ઇસ્ટર ફીપો.

બેટ.

સંદા ફીપો—સુમાત્રા, જાવા.
 બોર્નિયો—બોર્નિઓ, લાબુઅન.
 પ્રોલકકકા—આમ્બોયઆ.
 ફિલિપ્પીન—લુઝોન.
 સ્વાનફીલ્ડ—હાવાઇ.

યુરોપના સમુદ્રને મળનારી નદીઓ.

નદીઓનાં નામ. કાને મળે છે.
 ટેમ્સ, ટવીઠ, ફોર્થ, ટે. ડી, ર્થે. } જર્મન સમુદ્રને મળે છે.
 નેસ, એલ્બ, વ્હાઇન.
 બોઇન, લીફ્ટ, રેનેની, સુઅરચાને લી. આઝરિસ સમુદ્રને.

શાનન, દુરો, અને ટેગસ.
સીંગ.

લુઓર અને ગારોન.
વ્હાઇન.

ઇઓ અને ટૈગર.
વિશ્યુક્કા અને ઓદર,

ડાન્યુગ અને નીપર.
ડનીના.

ડોન.
વોલગા અને યુરલ.

પો અને આડોજ.

આફ્રીકામાં એ પ્રમાણે જાણવા લાયક છે નહીં.

મોટામાં મોટી નીલી નીલ ને અત્યારા તે બ્રૂમધ્ય
સમુદ્રમાં જાય છે.

અમેરીકા

સેંતલારેન્સ અને ઓરિનોકો.
આમાજોન, માકેનજી.

ગિસિસીપી. રીઓગ્રન્દલનાર્ત.
રીઓકાલોરાદો.

માગદાલેના.

પારાના.

આટલાંટિકમહાસાગરને.
ઈંગ્લીશયાનલને.

બીરકેના જીપસાગરને.
લૈઓન્સના અખાતને.

બ્રૂમધ્ય સમુદ્રને
બાલટીક સમુદ્રને,

કાળા સમુદ્રને.

સ્વેત સમુદ્રને.

આબ્જોફના સમુદ્રને.

કાર્પીયન સમુદ્રને.

આદ્રિઆટિકસમુદ્રને.

આટલાંટિકમહાસાગરને.
જિતર મહાસાગરને.

મેક્સિકો અખાતને.

કાલેફોર્નિયા અખાતને.

કારીબીઅનસમુદ્રને.

દક્ષિણ તરફસમુદ્રને.

જાહેર સ્વર.

અદરહુ બૂક શેહેર વડોદરામાં જાળવાડા ખતરી પો.
જાગોંધી તેના કર્તા તરફથી મળશે.

સામઠી નકલ એટલે સાળથી તે તેના ઉપરાંત નકલો
રાખનારને વીશ ટકા કમીશન આપવામાં આવશે. દપાલ
અર્થે બૂક મંગાવનારને શિર પડશે.

તા. ૧-૬-૮૬ }
મુ. વડોદરા. }

લી.
પુ. કળા.

